

end läbi sajanditest murdsid sa ja tõusid õitsvaks maaks

ajakiri45

- 2** *Ma lillesideme võtaks?*
3 *Habras side / Toimetaja veerg*
4 *Uku Masingu 12 luulekogu / Vello Salo*
5 *Ja siis / Uku Masing*
6 *Tubina seitsmes / Taavo Virkhaus*
8 *Lembit Soots*
9 *Kaudu mu vaevakaskede / Rummo/Maimets*
10 *«Seitsmes rahukevad» / Tiina Kirss*
11 *Ma langesin 7. sõjasuvel / Niagara Peeter*
14 *Lüürilisi kõrgpunkte / Ilmar Mikiver*
15 *Doris Kareva luulet / Toomas Ilves*
16 *Ungari vein / Mardi Valgemäe*
17 *Thomas Salumets*
19 *ESTO-albumid / Uno Ramat & Peeter Sepp*
21 *«Ilomaile» / Felix Oinas (VES)*
24 *Kroonika*

Toimetus ja talitus:

AJA KIRI
2661 Kingston Rd.
Scarborough, Ont.
Canada M1M 1M3

Vello Salo (tegevtoimetaja,
tel. 416-265-2458)

Vello Soots
Henno Sillaste
Heino Jõe
Käbi Lökk
Lembitu Ristsoo
Arvo Sepp (kujundus)
Tõnu Mägi (talitus)

Esindus Skandinaavias:

Enno Klaar
Älvkarleövägen 12
S-115 43 Stockholm
Tel. 08-633 209
6 numbrit: rkr 80, postgiro
nr. 12 77 47-4 Stockholm

Esindus Austraalias:

Tiia Raudma
11/19 Waruda Street
Kirribilli NSW 2061
Tel. 02-929-6415
6 numbrit: A\$ 11

Ilumissagedus:
võimalust mööda.
\$ 13 (Kanada)
\$ 12 (USA)

Kaane kujundus: Arvo Sepp

© Aja Kiri
ISSN 0384-8469

EESTI

RAHVUSRAAMATUKOGU

Kes küll ei tunneks neid Juhan Liivi sõnu: «Ma lillesideme võtaks, / sind köidaks sellega, / sind köidaks sellega ühte, / mu õnnetu Eestimaa?» Need read kirjutati ajal, mil kogu eesti rahvas elas veel koos oma esiisade maal.

Praegu asub suur hulk eestlasi — ligikaudu iga kümnes — kaugel kodumaast, ja seda juba nii kaua, et isegi saatuslik 1944.a. sügis näib mingi muinasjutuna, Juhan Liivi ajast rääkimata.

Mõistele «side» annab eriti väliseestlaste olukord hoopis uue sisu. Meie edasikestmine oleneb olulisel määral sellest, kui tugev on meie omavaheline side.

Meie ühisüritused jäävad paratamatult harvemaks ja osavõtt kahaneb: reisikulud on tõusnud kiiremini kui palgad, mitmetunnised autosõidud pole enam «konti mööda» jne jne — tõelistest või ka väljamõeldud, eba-

põhjustest pole puudust. Ent kooskämimise ja kahanevate kõige tugevamini meie emotsionaalse energia allikad. On selge, et muud sidevahendid ei suuda kooskämimist asendada, ent meil tuleb neid otsida.

Missugused oleksid võimalikud vahendid? Moodne elektroonika võimaldaks eestikeelseid raadio- ja isegi televisiooni-õhtuid kodudes, kes sellest huvitatud on. Nii säiliks ja areneks keeleoskus. Kuid isikutevahelisi kontakte see viis ei arendaks — nagu mitmed muud sidevahendid, mida on soovitatud.

Isiklikud kontaktid võivad tekkida ja kasvada kirjavahetuse kaudu. Pingutav ja aeganõudev, ent tasuv tegevus. Meil pole mingit «Üleilmset Eesti Kirjavahetajate Keskust» — kahjuks. On üritatud ja õnneks üritatakse edasi. Kas õnnestub seekord? Ma kirjasideme võtaks?

Estonian Network asutati 23. juulil 1985 laeval "Baltic Star" 43 meremiili kaugusel Eestist. Estonian Network Rootsis sihtis on lüüa ja süvendada sidemeid eesti noorte vahel Rootsis ja üle maailma.

Samuti on eesmärgiks säilitada ja arendada eestlust ning töötada Eesti iseseisvuse taastamiseks.

Estonian Network on iseseisev organisatsioon.

Tööülesanneteks on:

- Eesti noorte kontaktivõrgu loomine üle maailma. Aadresside salvestamisel võetakse kasutusele moodne digitaalarvutitehnika.

- Kontaktisikute valimine eri linnades ja keskustes.

- Kontaktid läti ja leedu noorteorganisatsioonidega vabas maailmas. Estonian Network esindab eesti

noori Balti Noorte koostööorganites.

- Poliitiliste aktsioonide ja kultuurürituste korraldamine.

- Informatsioonilehe levitamise.

Anna see artikkel edasi mõnele eesti noorele!

Organisatsiooni aadress on:

Estonian Network, Box 452 33, S-104 30 Stockholm. Postgiro: 449 03 77-1.

NB! Infokoosvõlbimine toimub Stockholmi Eesti Majas laupäeval, 15. märtsil kl. 16, kuhu kõik on tervetunud.

Toimetaja veerg

Pärast pikka vaikust, mille peamiseks põhjuseks on olnud toimetaja tervis (praegu hea), astub *Aja Kiri* jälle lugejate ette, veendunud sedalaadi sidevahendi vajaduses.

On tõsi, et meil on olemas üllatavalt suur arv perioodilisi väljaandeid, mõnede arvates liigagi suur. Kuid arenenud ühiskond vajab sidevahendeid mitmel tasemel; sellest seisukohast lähtudes vajaksime neid isegi veel rohkem.

Sel põhjusel ei taha ka *AK* veel hingusele minna, vaid üritab edasi. Esialgu küll ilmudes võimalust mööda, kuid sihiga kahekuise ilmumisrütmi juurde tagasi jõuda. Head lootust annab seegi, et tänu Eesti Üliõpilaste Toetusfondile USA-s aitab toimetustöös uus stipendiaat Leena Tiismann, Toronto tegutseva rahvalaulu-ansambli «Jaaniku» liige. Tema noodikirja-oskusest annab tunnistust lk. 8, teda ennast näitab Viivu Variku visand siinsamas.

On põhjust veidi pikemalt kõnelda meie ajakirjade probleemidest. Põhiliselt on kõik «ühemehe-väljaanded» pidevas kriisiohus. Murega ootame näiteks *Esto America* järgmist numbrit, kus samuti on tekkinud pikem vaheaeg; kuuldavasti olevat raskused nüüd ületatud. *Baltic Forum* kärpis kavatses 6 numbrit 4-le aastas (eestikeelne: 2); loodame, et ta nendega hakkama saab. Tükk aega pole nähtud isegi Toronto «põrandaalust» noorte väljaannet *Allkiri*. Kas jatkub jakso-jonni? Austraalia *Elagu!* on visalt edasi sammunud: ta elagu! Rootsi *Periskoop* paistab samuti veel kõrgele üle kriisilainete (vt. lk. 25) raskuste kiuste. Jõudu teie tänamatule, ent tänu- ja tähelepanuväärsele tööle!

Mis lugejaskonda puutub, on selge, et ainult «eesti asjast vaimustatud» meie ajakirjadele truuks jäävad ning et toimetajate niigi rohketele muredele lisandub «vähem vaimustatud» tellijate (= majandusliku aluse) kaotamine. Sellepärast ka *Aja Kirja* nimel siinkohal suur aitäh kõigile neile tellijatele, kes on hilinemistest hoolimata «oma» ajakirjale truuks jäänud.

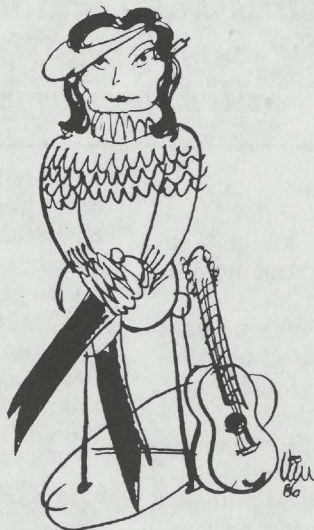
Aja Kirja peaprobleemiks jääb, nagu see on siiani olnud, vabatahtlike abiliste leidmine, kes toimetustöös võiksid kaasa aidata (stipendiaat on meil ainult aastaks).

Tekkinud olukorras tuleb meelde tuletada, et lugejakirjade saatmisel «on mõtet». Loodame järgmise numbriga välja tuua septembris, kuhu lähevad Metroo materjalid, mis on juba päral, aga enam käesolevasse ei mahtunud. Nr. 46 tooks siis ka uudiseid eelseisvast Kotkajärve Metsaülikoolist, kuid ootab loomulikult kaastööd kõigilt eestlaskonna elu huvitavalt aladelt. Eriline meelde tuletus: vajame häid fotosid kirjutiste juurde, eelistata-

valt must-valgeid. Ka muud illustratsiooniks sobivad materjalid on teretulnud.

Tellimiste osas: *Aja Kirja* tellimishind jääb esialgu endiseks (vt. kaas), ainult et me ei räägi enam aastatellimisest, vaid selle asemel kuenumbrilisest sarjast. Need, kel tellimine võlgu, leiavad vastava teate käesoleva numbriga vahelt.

Toimetus on täiesti teadlik, et ainult «võimalust mööda» ilmuv organ ei saa meie hapravõitu sidet palju tugevamaks teha, aga natuke ikkagi. Usume, et pingutus vääriväeva ja püüame kord püstitatud eesmärgi saavutada. Ustavate lugejate-kaastööliste toetus on selles suureks abiks.

Mitte väga palju aastaid tagasi ei osanud luuletaja isegi kosta ühe külalise küsimusele: «Mitu luulekogu Te olete kirjutanud?» Ta läks teise tuppa, kust tuli mõne minuti pärast tagasi lehekesega näpu vahel ja vastas: «Kaksteist.»

Nüüd kus luuletaja juba üle aasta mulla all puhkab — ta suri 25. aprillil 1985 — on

põhjust nõuda ülevaadet ta luulepärandist. Seda enam, et *Eesti kirjanduse ajalugu* IV/2, mis läks trükki nädalat kolm enne Masingu 75. sünnipäeva, tunneb ainult üht ta viiest sinnani trükis ilmud kogust ega anna ülevaadet käsikirja loomingu-*EKA* Masingu-bibliograafia toob ainult 6 kirjet — sama palju kui Moskvas a. 1975 ilmud orientalistide-leksikoni mõnerealine artikkel.

Õnneks valmis 1984. a. sügiseks ka käsikirjaline pühendusteos *Prof. Uku Masingule 75. sünnipäevaks* — «kolleegidelt, õpilastelt ja sõpradelt». 258-lk. käsikirja sisukord toob 28 kaastöölise nimed, kuid neid pidi olema rohkem, sest bibliograafia (lk. 6-15) koostajat ei anta. Ometi on tegemist pioneertööga, mille 208 kirjet annavad teatud ülevaate ühe suure töömehe loomingu-*Toronto* Tartu Instituudi arhiivist võiksime kohe lisada üle 70 kirje, kuid piirdugem esialgu Masingu luulekogudega.

Meeles pidades bibliograafi(de) hoiatust, et «Käsikirjaliste materjalide daatumid on mitmelgi puhul ebakindlad» (lk. 6), saame Uku Masingu luuleloomingu järgneva üldpildi:

Esmikkogu *Neemed Vihmade lahte* astus avalikkuse ette Tartus a. 1935 (2. tr. Stockholm 1959, 3. tr. Toronto 1985). Järgnes tervelt kolm aastakümnet «sahtlisse kirjutamist» — kuni a. 1965 üllatasid meid Stockholmist *Džunglilaulud*, mis valmimise järjekorras polnud teine, vaid hoopis 12. ja viimane kogu.

Ajavahemikul 1974-85 leidsid tee Läände ja trükki veel neli käsikirja, nii et tänaseni on neid ilmud kokku kuus. Ent mis juhtus varjujäänud 30-aastaselt loomeperioodil?

Lähtepunktiks näib olevat luuletaja 21. eluaasta (1930). Siit on pärit vähemalt *Nemed* ja *Udu* vanim kiht. *Hannolaulu* («...Hanno kolonisatsiooniretk ... luuletatud ymber vabanemisretkeks vigasest inimesest ja

inimese vigadest») alustab Masing 1934, lõpetab 1940. Kolm aastat hiljem sünnib *Udu Toonela jõelt* (trükit Roomas 1974). Aastal 1946 valmib *Piiridele pyydes* (alustet

1945, trükit Roomas 1974), aasta hiljem koguni kaks kogu: *Hurtsik lammutaks enda* (autori illustratsioonidega) ja *Aerutades hurtsiku-meistriga* (trükit Torontos 1984). Aastal 1949 on kirjutet *Kirsipuu varjus* (trükis: Toronto 1985), 1951 — *Tarbetud õpetussalmid*. Kõige viljakamaks aastaks kujuneb 1961: *Itkud isale, Lohe vari* ja *Suriija Sandiristilt* (viimased kaks võimalikult alustet 30-ndail). 1965 järgnevad *Džunglilinnud* (trükis: *Džunglilaulud*).

See kogu jääbki viimaseks. Loomeperioodi 1930-65 tootlikemaks järguks osutuvad aastad 1940-1951, mil valmib seitse kogu. Silma torkab veel a. 1961 kolme koguga, mille käsikirjad aga Tartu Instituudi Masingu-fondis puuduvad (seal leidub neid ainult 6). Enamus Masingu kogudest näib kodumaal kogu aeg käsikirjaliselt käest kätte käinud olevat.

Trükis on praegu saadaval ligikaudu pool Uku Masingu loomingu-*peatselt* loodetavasti koguni kolmveerand, sest *Hannolaul* ja *Hurtsik lammutaks enda* on Torontos juba ladumisel. Ent kui kaua veel tuleb eesti rahval oodata ühe oma omapäraseima poeedi kogutud luuletuste ilmumist? Kodumaa ootab tänini valimikku, mida August Sang juba luuletaja 70. sünnipäevaks soovis (vt. *AK* 22:14).

Vello Salo

Kuus kogu saadaval, teist kuus (?) alles käsikirjas

Ja siis,
 kui ma joone tõmbasin, kui vedasin jämeda joone
 kõige alla, mida lootnud ja võimatuks leidnud,
 kui ma ytlesin, et iial enam tagasi tulla ei taha
 kagutuulte kiskuda, loodetuulte loopida
 kui ma istusin maha, vajusin kõigi riismete hulka,
 mis mu elust jäänud,
 haistma nende kopitamist
 talisynges toas, pimedas toas ja kitsas,
 kui ma enam ei teadnud, kas näinud olen iialgi,
 kas ma hullu und kaugelt pole silmanud yksnes,
 mõelnud hullu mõtteid ja käinud ta sammu
 eluaeg otsa,
 kui ma vajusin koppumishaisuste hilpude vahele ...
 Raugapõlv seina pika kyynega iseendale lõikas ust,
 sisistas rajus:

Aeg on seada end, seada end! Kolm tilka verd
 nõuab sind, nõuab sind!
 Mina lubasin minna, sest saadud oli kõik,
 mida mu näruse hinge eest võinud pakkuda kurat,
 hinge eest, kes end tahtis tõsta maailmast välja,
 kes end pyydis päästa ega suutnud yhelgi kombel.
 Ei uhkelt, ei alandatult,
 ei rämpsutundes ega noomides Jumalat
 mõistes, et ta nurjunud jälle
 selles elus.

Mina lubasin.

Ja siis anti aken.

Oh mu Jumal, siis Sina seina mulle sulasid aknaks,
 oh minu iidne, minu igavene!
 Siis ma värisedes pyhkisin silmi ja lõõtsudes
 nuttis end hing

pudedaks purunevaks puuks
 tänades Sind yhel heledal sygiseõhtul,
 sest Sinust aken hõõgus nagu Moosese põõsas mu
 kõrval

ega põlenud põlvitades tuhaks,
 sest Sinu aken ei kustunud, kui mu roojased silmad,
 kui mu vigased silmad
 nuuksudes endasse nägid temast läbi.

Nägid uskmatult,
 nägid uppudes uskuma.
 Sest Sinu aken ei kustunud, kuigi vaatasin mina,
 kes ei lootnud enam midagi.

Sinust aken mulle kiirgas, et mõistetud õigeks olen
 enne surma,
 päästetud lahti kõigest, mis olnud mu koormaks,
 et ei loe mu syyd ja teeneid ei saa ma kätte
 iseenda silma alla ammugi,
 aga tema minu juurde jääb ja naerab
 tundes, et minu silmad mõtteks talle mõeldud,
 oh mu sõgedad silmad.

Jumal, oh Jumal, Sina ei saa iial teada, mis on
 pääsenu õndsus,

mis on endatapmise surm!

Oh Jumal, mina tunnen seda Sinule, tunda võin
 Sinu eest!

Kuule ometi, kuule nyud rahu, mida öelda mina pole
 ikka veel suutnud!

Oh tunne, mis on minus, kui ma tänada mõistan!
 Palun Sind, tunne! Sina suurem ise olla ei saa
 sellest, mille mulle andsid ja annad.

Palun, mõista, kuidas rõõmustada tahaksin Sind
 tänades, ainult tänades.

Oh tunne, et mu sõnad on tuli. Kõik neis põleb, mis
 ma igavesti olnud!

Olen nii väike, et pisimgi laine minust on pikem
 teinepool valgust

selles ja mistahes kosmoses,

neis, mis on ja nendes, mis loomata täna.

Olen nii väike, et kisendan õndsusest

kadudes valguseks ometi kord!

Oh mu aken, ära nuta! Mu Jumal, ära kadumist
 karda

minu tyhisuse piiludes, julgemata piiluda
 Selle näkku, keda öelda surm ei jaksa, elu ei
 suuda,

ysksi mõeldavaid mõõtmeid ei jaksa, kuidastahes
 ta tänakski,

oh, kas mõeldamatudki,

Selle näkku, kes armastab

armetut inimest,

armastab akent, oh, armastab meid!

Uku Masing (1962)

Avastasin New Yorgis uue suure heliplaatide poe — *Tower Records* — just üle tänava Juilliardi muusikakooli vastas. Klassiline muusika on keldrikorrale määratud, kuid valik on ime suur. Seal kus plaadid olid heliloojate nimede järele üles seatud vaatasin kohe, kas Tubin ja Pärt on esindatud. Jah, olid: Pärdi osas Saksamaalt ECM plaat, millel leiduvad *Tabula rasa*, *Fratres* jm. Tubina lahtris leidsin kõik uuemad Järvi plaadid, kuid nende hulgas oli üks uus ja tundmatu: Tubina *Seitsmes sümfoonia*. Ja mitte meie soost dirigendiga ega

ka mitte meie Tubina Fondi rahadega tehtud! Kuna tagaküljel leidub märkus, et Swedish National Council for Culture Affairs olevat teinud plaadi väljaandmise võimalikuks, on vist tegemist Rootsi riigi toetusega. Väga rõõmustav: näib, et ka «ülejäanud maailm» hakkab meie komponiste märkama.

Heliplaat ise on üllatavalt hea. Kuigi ma pole Helsingborgi orkestrist veel midagi kuulnud ja mäletan linna ainult sellepärast, et Taanist tulev parv seal peatub, omab see paik nähtavasti üsna eeskujuliku orkestri.

Tubina *Seitsmes* on eestlaste enamusele võõras. Kirjutet 1959. aastal, esiettekannet Gävles (Rootsis) Gunnar Staerni taktikepi all. See kolmeosaline, 28 minuti pikkune sümfoonia võib kuuluda Tubina parimate hulka. 1959. a. oli ta oma võimete tipul: ta kirjutab julgelt ja enesekindlalt. Nähtavasti kahtlused ja katsetused nn. «moodsa» muusikaga tulevad hiljem tema ellu. Muusikaliine stiil muutus ju nii drastiliselt 1960-ndatel aastatel (niinimetet «Weberni järgsel perioodil»), et paljud heliloojad jätsid (enamuses küll ajutiselt) komponeerimise maha, sest nad ei saanud «seriaalset atonaalsust» ja selle türanni mitte oma isikliku stiiliga segada. Tubina kõige dissonantsem sümfoonia on ehk tema üheksas, kuna kümnendas hakkab

ta jälle tonaalsusse tagasi tulema. 7. sümfoonia on aga kirjutet ilma kompromissita. See tükk on maalitud palju tumedamates värvides kui ta kevadine *Neljas*, kuid on elujuline ja oma filosoofiaalt positiivne. Dirigent Frank peab nähtavasti Tubina muusikast suurt lugu, sest ta juhatab kindla käe ja suure arusaamisega.

Ülejäanud palad plaadil on *Süit eesti tantsudest* ja *Süit keelpiliorkestrile*. Viimane on kirjutet a. 1963; ta stiilis on tunda tugevat rahvusvahelist hõngu. Siin kuuleme peale Bartóki mõjude ka Hindemithi ja eriti

Frank Martini omasid Šveitsist, kus muide see tükk tuli esiettekandele. *Süit eesti tantsudest* annab meile huvitava võimaluse Franki tõlgitsust võrrelda Järvi omaga (Göteborgi orkestriga).

Üldiselt on Franki orkestri kõla selgem ja üksikinstrumentid tulevad puhutamalt esile, kuid see johtub kindlasti sellest, et Järvi ülesvõtte tehti kontserdil, Franki oma studios. *Ristpulkade tants* näitab suurt vahet just tempode valikus. Kui Järvi valib mõõduka kiiruse (MM 90), algab Frank juba tulise 116-ga (Tubina noot annab 94). See kiirus teeb Franki ettekannte särtsukamaks, kuid samas kaotab tükk teatud mõttes eesti rahvatantsu ilme. I osa lõpus lisab Frank ekstra noote timpanile, mis annab efekti, kuid pole mitte autentne.

Pika ingliska alguses juhatavad mõlemad aeglaselt (MM 69); Tubina 90 on ka minu arust liig kiire. *Setu tants* on mõlemal hea, kuid Frankil muutub see tükk enne tempo muutmist äkki pedantlikuks. Järvi sellesse löksu ei lange. Frank lisab lõpuks *ritardando* kahele viimasele noodile, mida Tubinal pole.

Kokkuvõttes on Franki versioon esimesel kuulamisel kaasakiskuvam, Järvi oma autentsem ja rahvatantsu ilmet säilitavam.

Taavo Virkhaus

Maailm hakkab meie komponiste märkama ja neist lugu pidama

Sinu portreede-näitus äratas tähelepanu. Millal Sul tekkis «eesti portreede» sarja idee?

Umbes kolm aastat tagasi hakkasin tegelema portreedega ja otsisin inimesi, kelle näod mulle «meeldisid» — kus oli teatud karakterit. Ja selle tagamõttega ma fotografeerisin neid.

Kas Sa katsetasid esiteks mitmesuguste tehnikatega või oli tee algusest peale täpselt selge?

Mu tehnika on põhiliselt ekspressionistlik. Kunstikoolis (Ontario College of Art) lõpetasin eksperimentaalkunsti osakonna, nii et mul on veres ikka sügavalt sees lah-tise joonega ja lahtise väljendusega tuua esile kõik mis ma tuua tahan. Mõtlesin siis, et proovin seda ka portreede juures — et tehnika oleks lah-tine, natuke «metsik». Teine mõte oli, et need portreed peaksid olema kõik suured, suuremad kui inimese loomulik pea suurus on.

Kas Sul oli mõttes mingi standardsuurus?

Ei, ühesuurused nad ka ei tulnud. Ma ei hakanud peale süstemaatiliselt, tegin tükkhaaval, nii kuidas see hoog sisse tuli ja ka olenes, kui suured paberid mul juhtusid käes olema.

Nii et paberile — aga millega?

Ma mõtlesin juba alguses, et ma teen pastelliga ja jäin selle peale. Ontario College of Art'is ei olnud ühtegi portreeklassi siis kui mina seal käisin. Seda peeti väga vanaks, mahajäetud kunsti osaks. Kui ma olin juba lõpetanud, andis üks itaallane kunstikooli

juures kuenädalasi suvekursusi portree maalimises ja mina võtsin ka ühe. Hakkasin pastelliga tegema — see sobis mulle ja sellest peale jäigi pastelli kasutamine mulle külge. Tegin esimesed portreed Miamis, kui puhkusel käisin. Lihtsam oli ka pastelle kaasa viia.

Kui palju neid tänini on valminud?

1985.a. näitusel oli väljas 56 portreed; peaaegu kõik viimase kolme aasta tööd olid näitusel, välja arvatud mõned üksikud.

Mis kaalutlustel need mõned välja jäid?

Mõned olid juba ära ostetud, teised olid oma inimestest või lihtsalt dubletid, mida ma arvasin, et ma välja ei pane.

Kas kavatsed seda sarja veel jätkata?

Tegin seni suure põnevusega. Iga kord kui ma ühe portree valmis sain, olin üllatunud, et ma olin nagu tabanud. Võib-olla ma täpselt ei saanud kätte seda sarnadust kuidas inimene ise oleks ennast näinud, aga mind ennast see üllatas — ja ma olin suurema osaga rahul. Jah, ma kavatsen neid veel edasi teha. Sellepärast ma andsingi sellele näitusele nimeks «Eestlased I».

Kas jäid näituse eduga rahule?

Mina jäin väga rahule. Esiteks selle tõttu, et ma ise nägin neid kõiki korraga, aga ka üldiselt oli reaktsioon positiivne. Neeme Järvi ja ta laste ning Kaljo Raidi kontsert näitusel tegi asja muidugi veelgi toredamaks.

Usutles Vello Salo

Kaudu mu vaevakaskede

Paul-Eerik Rummo

Viis: Ilo-Katryn Maimets

Musical score for the song "Kaudu mu vaevakaskede" in G major, 4/4 time. The score consists of ten staves of music with lyrics in Estonian. Chord symbols are indicated above the notes.

TU-LE IK-KA MU RÕO-MU-DE JUUR-DE KAU-DU MU VAE-VA-KAS-KE-DE

KUI KRUU-SA-TEE KRAA-SIB-KI TAL-DU TU-LE IK-KA MU RÕO-MU-DE JUUR-DE

EI-LE O-LIN MA LAPS SIIS O-LI SEE LIHT-NE NÄ-GIN NAE-RU JA

RÕHM-SAT MEELT JA HÕO-VEL-DATUD TEID TÄ-NA SÜN-DIS PÄI-KE NA-GU ET-LE-GI

A-GA MI-NA O-LIN SUU-RE-MAKS SAA-NUD NAE-RU VAR-JUS NÄEN NUT-TU KIND-LA MEELE TAGA

KÕHK-LUST HOMME SAAB MINUST LAPS NÜÜD PO-LE SEE LIHT-NE

TA-HAN NÄ-HA NUT-TU VAR-JUS NAE-RU TA-GA KÕHK-LUS-TE KIND-LAT MEELT

KUI KRUU-SA-TEE KRAA-SIB-KI TAL-DU TU-LE IK-KA MU RÕO-MU-DE JUUR-DE

TU-LE IK-KA MU RÕO-MU-DE JUUR-DE KAU-DU MU VAE-VA KAS-KE-DE

Maire Jaanuse ettekanne tänavusel AABS-i konverentsil tutvustas Viivi Luige esmikromaani *Seitsmes rahukevad* (vt. lk. 25), milles seni luuletajana tuntud autor käsitleb üht kevadet oma lapsepõlves, täpsemalt aastaid 1950-51, mil ta oli vaid viieaastane. *Seitsmes rahukevad* on äratanud mitmel pool tähelepanu, niihästi autobiograafilise sisu kui ka omapärase vormi pärast: raamat on kirjutatud väikelapse vaatevinklist.

Sissejuhatavalt viitas M.J. selle raamatu haruldusele ja toonitas, et siin on avatud rikkalik varaait mitut sorti lugejaile ja kirjandusteadlasile, uurimiseks ja naudinguks.

Maire Jaanuse ettekanne keskendus *Seitsmenda rahukevade* kirjanduslikule küljele, asetades põhilise küsimusena probleemi, kuidas isiksus (või «mina») end keeles kehasatab. Täpsemalt: missugune on vahekord kirjaniku mina, ta füüsilise eksistentsi ja keele vahel?

Seitsmenda rahukevade peategelane Viivi tajub intensiivselt, iga meelega oma ümbrust; keel on talle nagu füüsiline energia-laeng. Maire Jaanus tõstis nimepidi esile kaht tänapäeva prantsuse kirjandusteoreetikut, Julia Kristeva't ja Hélène Cixous'd, kes on arutanud keele ja energia vahekordi feministlikus raamis. Ettekandja toonitas veenvalt, et nende kirjandusteoreetiliste mõtete rakedamine *Seitsmenda rahukevade* laadi teoste puhul annab julge ja viljaka lähtepunkti tänapäeva naiskirjanike uurimisel.

Edasi vaatles Maire Jaanus autori jutustamistehnikat. *Seitsmes rahukevad* ei ole kroonika tavalises mõttes ega ka ajalooline romaan, nagu näiteks Tolstoi üldtuntud *Sõda ja rahu*. Kroonikat Viivi Luige viiendat eluaastat (1950-1951) kujundanud välistest sündmustest leidub siin üpris vähe. Siin-seal

tungib aga esile täiskasvanud autori häältubli kolme aastakümne võrra hilisemast ajast – 1982. aastast. «Aegamööda pööras maakera kõiki minuvanuseid sünnipimedusest välja, olgugi täisvalgusesse veel aastatepikkune tee. Veel ei võinud ühegi eelkäija silm selja taha vaadates seletada meie kujusid, sest me alles võtsime kaju. Tulevaste aastakümnete luud, hambad ja küüned alles kasvasid.» (Lk.

94) Need tagasivaatekatked sähvatavad nagu välgud viieaastase tüdrukuse teadvuse taustal. Lugeja süveneb kujunemisel olevasse teadvusse väikese lapse enese silmade ja tajude kaudu.

Kolmandaks rääkis Maire Jaanus raamatu teisest peategelasest, vanaemast, kellele keel on samuti peaaegu maagiline jõud. «Mul on eluaa silme iis, ku Rõõt tuli Suuresaare tallist välla, must rätik pääs ja valge nirk öla pääl. Siss va Suuresaare Jaan pani nirgi Rõõda päärätiku sisse je löi ühessa korda vastu taliseina. Siss änam nende kanu es murta.» (40)

Vanaema räägib kõigega, mis on ta ümber on: kasvavate kartulitega, ahjuga, lilledega. Kui talu ähvardab kolhoosi poolt ülevõtmine, laseb ta keele valla, söimab ja sajatab ukšelävel, nagu saaks tema sõnade jõud tõrjuda eemale ülevõtjad. Vanaema moodustaks nagu väikese Viivi «teise poole» – ja nende poolte vahel tekib jõuväli, milles Viivi «mina» kasvab ja kujuneb.

Seitsmendast rahukevadest ilmneb, kuidas «mina» vajab sõnu, et end mõista ja kehasutada. Sõnadega haarabki Viivi oma maailma, märgib oma silmaringi piirid selles kummalises, iroonilises *Rahukevades*. Maire Jaanuse elavalt esitatud ja sisukas ingliskeelne referaat tõi selle uudse teose rahvusvahelisele kuulajaskonnale üsna lähedale.

Tiina Kirss

«Mina» ja keel – julge ja viljakas lähtepunkt tänapäeva naiskirjanike uurimiseks

Kaitseliidus ma olin eesti ajal küll. Saksa ajal olin Omakait- ses kah, aga ega see veel ei tähenda, et ma oleksin mahalaskmis- test osa võtnud. Selline narr elajas ma ei olnud. Muidugi kutsuti kaasa, aga mul õnnestus eemale hoida. Lõ- puks mobiliseeriti saksa sõjaväkke ja saadeti Luunja alla. Tulin tulema ja olin metsas peidus, enne sakslaste, siis venelaste eest. Mine tea, mida kõik süüks pannakse või loetakse. Siin- samas kodu lähedal metsas me olime. Pikapeale sai teoks punker oma ka- hekse mehega.

Kodus käisin ikka kah aegajalt. Poisid mul ei teadnudki enam, kes see habemik on. Õeldi neile, et «onu». Siis ei saa rumalast peast välja rää- kida, et isa käib kodus. Meie tallu oli majutatud inimesi Venemaalt, ilmselt muuhulgas ka nuhi ülesannetes. Pu- naste sugulaste kaudu sai mu pere tea- da, et minu vastu süüditusi ei ole, võin rahuga metsast välja tulla. Us- kusin küll, aga teiste pärast ei saa- nud. Mõned neist oleksid kindlasti Si- berisse läinud. Ei, ega nemad mind ei oleks saanud takistada. Oleksin öelnud, et lähen kodu vaatama, ja kodust oleksin kõndinud vallamajja. Aga selge oli, et mind oleks pandud teisi ära andma. Ise oleksin võinud olla puhas poiss, aga mind poleks ik- kagi vabaks lastud enne kui punkri kätte juhatan. Sellepärast jäin edasi metsa mitmeks aastaks.

Juhtus siis ühel reedel talvekuu alul, et kaks poistest läks põllult kartulit võtma ega tulnud kokkulepi- tud ajaks tagasi. Selge, et kinni kukkunud. Seda me teadsime, et ega meist keegi nende sorti küsitlemi- sele kaua vastu ei pea. Oli siis juba ammu kokku lepitud, et kui õigeks ajaks tagasi ei tulda, jätavad teised teatud arvu tundide pärast punkri ma- ha. Nii teab ka lõksu langenu, mil- lal ta võib piinamisest lahti saada ja rääkima hakata ilma teisi sisse mängimata.

Ega need kartulivõtjad vist liiga vara laulma ei hakanud. Meie ise jäime liiga kauaks punkrisse. Pole kerge minna seljako- tiga talveösse. Olime juba valmis astuma, kui otsustasime, et ootame veel ühe tunni. Võibolla poisid on liht- salt hiljaks jäänud. Kui siis päriselt liikuma hakkasime, oli juba hilja. Punker oli ümber piiratud.

Hakati laskma. Ei tea, mis teistest sai. Mina pääsesin tulema. Aga pih- ta sain ikkagi. Käsivarde.

Kätte nad mind ei saanud. Ainult et veri ei jäänud seisma ja öö oli talumatult külm.

Oma küla mees leidis järgmisel päeval metsa vahelt.

Niagara Peeter

Uue kodumaa lävel (juuli 1949).

*Üks kümneist tuhandeist
ootamas transporti «poola»
läbikäigulaagris Augsburgis
(juuni 1949).*

Grupp eesti põgenikke «Jena rongi» vagunis (juuni 1949).

Kuulus «Jena rong» põgenikkudega Zeulenrode jaamas (juuni 1949).

Tammsaare jutuloomingu lüürilisi kõrgpunkte tuleb otsida tema realistlikest romaanidest nagu *Kõrboja peremees* või *Tõde ja õigus*. Tal on ju ka otse lüürilist proosat, mida Noor-Eesti päevil harrastati prantsuse, inglise või soome mõjul ja mis on meile pärandanud terve voe proosatrükis kuid luulerütmis kirjutatud lühipalu, nn. väikesi poeeme proosas ehk (Juhani Aho terminiga) «laaste»: Tuglase *Meri*, Rumori *Miniatuurid*, Tammsaare enda kunstmuinasjutud nagu *Poiss ja liblik*.

Kuid mu praeguse käsituse järgi kuuluvad sellised laastud just lüürika valdkonda. Tuleks seeasemel keskenduda jutukirjanduse sellistele kõrgpunktidele, mida võib võrrelda aariatega ooperis: momendid, kus teose põhimeeleolu tiheneb, sündmustik on käinud läbi oma raja, intellektuaalne põnevus on seks korraks rahuldatud ja saabunud on emotsioonide-hetk.

Tõe ja õiguse esimeses osas on selliseid «aariaid» üsna mitu. Näiteks kurgutõve hävitustöö Kõrvenurga laste hulgas ja väetikeste matusevoorid südatalvel kutsuvad autoris esile tundmuslikult äärmiselt laetud kirjeldusi.

Teine motiiv, mis hiljem kordub läbi teose kõige viie kõite, on et «ilusamad ajad on juba ära olnud»: ...«Ükskord oli Vargamäel aeg, kus

polnud veel haigust ega surma ning kus ei pandud kedagi kirstu ega viidud kolliaku, ja siis valitses igal pool vabadus ning rõõm ja õnn oli otsata...» Isegi Jõesaare peente kaske-dega sai siis nii alla lasta, et «külmutul südame alt läbi käis. Nüüd olid Jõesaare kased kõik jämedad.»

Jõesaare kased ning endiste karjalaste rõõmus laul ja huilgamine kujunevad peategelase, noore Indreku meelest igavesti kadunud väärtusteks, mida tema oma elus enam kunagi ei looda kätte saada.

Mööda läinud õnne elegia ongi Tammsaare suurteose üheks sageli korduvaks lüüriliseks kõrgpunktiks. *Tõe ja õiguse* esimeses osas on see meisterlikult valatud Karja-Eedi pisaratesse neli-pühi esimesel pühal, kui ta ära raiskab oma suve ainsa vaba päeva teadmata millega või milleks. Üle soo kajavad kirikukellad panevad Eedi nutma. See on teose peategelase, Indrek Paasi kogu elu läbiva nostalgia prefiguratsiooniks. Nime all *Tähtis päev* oli Eedi-episood juba varem ilmunud omaette lühijutuna, kuid romaanis on talle lisatud uusi elemente (kirikukellad jm.), mis lubab siin näha üht *Tõe ja õiguse* komponenti pigem kui iseseisvat «laastu» või «poeemi proosas».

Ilmar Mikiver
(Katkend mü 86 loengust)

*See tüdruk enam ei tule, ta teiseks
on saanud.*

*Puuks või kiviks või tuuleks või
kust mina tean.*

*Aga tänavanurgal on külm, tule
soojenda ennast.*

*Must koer meile järgneb, silmis
otsatu ulg.*

*Ma kandsin musta ja valget
ja halli — ja ometi
päev tõusis, mil panin selga
veripunase sameti.*

*Isa esikus seisis ja vaatas.
Ema peos oli taskurätt.
Ma läksin, all ootas mind saatja.
Ma tundsin ta jahedat kätt.*

*Sinule, Saatjale,
pühendan sellegi päeva
varjus võrsunu.*

*Sinule,
ainus mu mõte ja mõõt,
ainus mu karjus
ning kari.*

*Võta, veretu, vaata.
Kumb meist on saatuse?
Kumb meist on kumma
vari?*

*Pime viib pimedat
õhtu eel.
Kõrkjad kõiguvad tuules.*

*Pinev ainuke pillikeel —
ritsikas
jala juures.*

*This girl no longer comes, she's become
another.*

*A tree perhaps, or a stone or the wind,
or how would I know.*

*But it's cold on the streetcorner, come
warm yourself.*

*A black dog follows us, in his eyes
an endless howl.*

*I wore black and white
and grey — yet even so
the day rose when I dressed
a blood-red velvet.*

*In the hallway Father stood and watched.
Mother clutched a handkerchief.
I went. The escort waited below.
I felt his chilly hand.*

*To you, the Escort,
I dedicate even this day
sprung from the shade.*

*To you,
are one my mind and measure,
are one my shepherd
and flock.*

*Seize this, Wraith, and watch.
Which of us is fate.
Who is whose
shadow?*

*Dark carries dark
before the night.
Bullrushes sway in the wind.*

*A single taut string —
a cricket
at my foot.*

Endine torontolane Linda Pakri, kelle Kunstiklubi Teater on juba mõnda aega andnud ingliskeelseid etendusi New Yorgi *off-off Broadwayl*, lavastas novembris 1985 ungarlase Ferenc Molnári komöödia *The Play's the Thing*, mida vabariigiaegne «Estonia» esitas «Mäng los-sis» nime all. Nii Pakri kõigiti kompetentset režiid kui Molnári 1924 kirjutet küllaltki sädelevate repliikide ja parajalt mahlaka süžeeaga lustmängu (P. G. Wodehouse'i tõlkes) võime võrrelda ungari tokai veiniga. Prantsuse bordoo tasemele see just ei küüni, aga pealtvaatajaisse jättis siiski nauditavalt mõnusa järelmaigu.

Ka Pakri lavastuses osalejaid saab iseloomustada ungari veinisortide abil. Tegevuse keskset armuintrigi lahendava pirandelloliku (ning hamletliku) näidendis väljamõtletjat kehastas Paul Taylor Robertson, kes eraelus kannab Linda Pakri mehe maski. Tugeva iseloomuga, teisi alata manipuleeriva kirjanik Turaina andis Robertson *egri bikavéri* ehk «härja vere» nime all tuntud robustset punast veini meenu-tav osatölgendus. Temaga kahasse operetti kirjutavat Manskyt mängis leedulane Arunas Ciuberkis ladusa lõbususega, võiks öelda maitseka valge *szamorodni* taoliselt.

Abielumeest ja nelja lapse isa, vananevat näitlejat Almady't, kes püüab taaselus-tada vahekorda teise mehe pruudi Ilonaga, esitas suurepäraselt vaos hoitud huumoriga

Philip Ashby parima *somló* veini traditsioonis: teravamaitseline, värvilt roheline ning, nagu räägib rahvasuu, afrodisiakum — pulmas joodud klaas *somló*'d garanteerivat näiteks poisilapse sünni. Näidendi kontekstis ei ole ehk ülearune lisada, et *somló* viinamarjad kasvavad kustunud vulkaani mäenõlvakuil, sümboolne paik, mida iseloomustab Almady armuelu Molnári lavateose lõpul.

Ilonat kehastav eestlanna Linda Koplimäe (näitlejanimega Alexander) kippus üle mängima ning osutus oma forsseerit teatraalsuses (kuigi ta osa seda paiguti nõudis) liiga magusaks, pisut nagu *eszencia* või

aszú sarnaseks. Neale Harperi kuiv huumor, seevastu, lõi toreda vana teenri kuju, nagu oleks siin tegemist hinnalise *badacsony* veiniga Balatoni järve ürgsetelt kallastelt.

Tagasihoidlikumates, lauaveinile sarnanevates osades esinesid Paul Parente süütu peigmehena ning Marshall Hambro närvitseva faktootumina. Mõõdukalt ekspressionistliku lavapildi valmistas Tyler K. Smith, tuled seadis Keith Hutchings ning inspitsiendina tegutses Mary Tiefenbrunn.

In vino veritas. See kulund väljend evib siin siiski tabava tähenduse, eriti kui meenu-tame, et muistne teatrijumal Dionüsus ehk Bakhos ei olnud ju keegi muu kui kõikvõimas veinijumalus.

Mardi Valgemäe

Ferenc Molnári komöödia The Play's the Thing Linda Pakri lavastuses off-off Broadwayl.

Tuled Toronto Ülikooli õpetama, aga kus Sa ise oled õppinud?

Algkoolis käisin Schönaus, siis Heidelbergi gümnaasiumis. Järgmine kool oli juba Toronto Ülikool, 1976-80. Lõpetasin germaani filoloogia alal B.A-ga, Princetoni Ülikoolis sain 1980-82 magistri, siis doktori kraadi (PhD, 1984) samal alal. Väitekirjaks oli *Zur Interpretation und Edition der Werke Friedrich Maximilian von Klingers*.

Kus Klinger ilmub?

Tübingenis. Histoorigraafiline väljaanne tuleb 22 köites. Toimetan neid koos dr. Sander Gilmaniga. Minu hooleks on Klinger romaane, aforismid ja kirjad. Siiani on 2 köidet ilmunud, kokku tuleks neid terve tosin.

Kuidas Sa sattusid just Klingerit uurima?

See oli tegelikult juhus. Princetonis kirjutasin seminaritöö Klingerit «tormi ja tungi» (*Sturm und Drang*) draamadest. Leidsin, et tema romaanide osas oli vähe tööd tehtud, võtsin need oma väitekirja aineks – ja nii sattusin kaastööliks nende väljaandmisel.

Sa õpetasid ju ka «meie» Londonis?

Jah, see oli õppeaastal 1985-86. Enne seda õpetasin Carltoni Ülikooli juures Ottawas (1983-85), mõlemal pool germanistikat.

Mis laadi leping Sul Torontos on?

Mul on nn. *limited term appointment* ühe aasta peale. Siis tuleks mujal pidevamat töökohta otsida, sest siinsel osakonnal on

raskeid majandusprobleeme ja pidevat tööd saada pole kerge.

Mida Sa hakkad Torontos õpetama?

Põhiliselt uuema saksa keele ja kirjanduse (18. sajandist alates) kursusi, aga ka obligatoorseid keelekursusi.

Kuuldavasti pead loengu ka Metsäülikoolis?

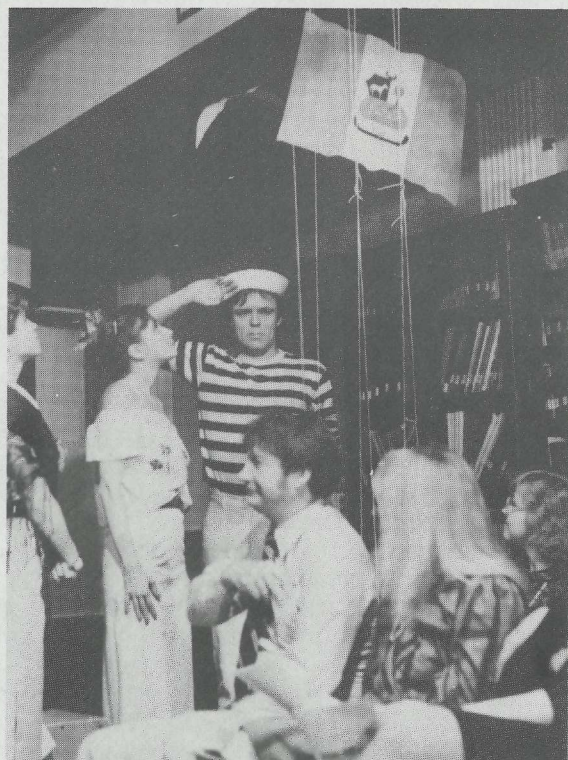
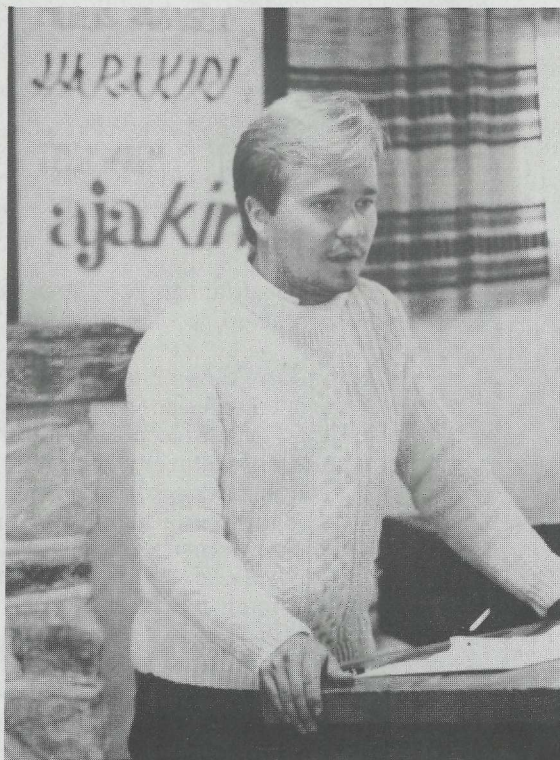
Jah, kõnelen sealgi Klingerit, kes esimene keiserliku Tartu ülikooli kuraator selle algaastatel (1803-17). Proovin mõne konkreetse näitega mõnda aspekti tolle aja valgustusfilosoofiast esile tuua. Üks minu suurem projekt on Klingerit biograafia. Tahaksin eriti rõhku panna tema elu teisele faasile, mis algab a. 1780, kui ta emigreerus Venemaale, kuhu jäigi elama.

Kas Klinger üldse elas kunagi Eestis või ei?

Tegelikult elas ta Peterburi lähedal ja käis seal Tartus ülikooli asju ajamas. Tema kasutada oli Tartus see hoone, kuhu hiljem tuli botaanikaaed. Aga tema mõju Eesti- ja Liivimaal, mille vaimseks keskuseks Tartu siis oli, on küll suurem kui senised hinnangud näitavad. Eriti varasemad saksakeelsed seisukohavõtud on tugevasti mõjutatud baltisaksa sulemeeste kirjutistest, kelle hulgas kuraator Klinger ei olnud eriti populaarne. Hiljuti ilmunud *Tartu Ülikooli ajalugu* on veidi parem, kuid minu arvates siiski veel liig tagasihoidlik. Loodan Klingerit tegelikku tähtsust Tartu ülikooli ajaloos senisest objektiivsemalt esile tuua. Arvan, et ta on seda väärt.

Usutles Vello Salo

▲ *Mehis Vahtra kõnelemas MÜ '85 «kateedrist».*

▼ *«Dos Grandes»: Peruu ja Eesti lippude heiskamine sõjalaevade müügil (Kultuuripäevad '86).*

► *Igor Tõnurist vestleb AABS-i konverentsi ajal (mai 1986) Madisoni tänavamoosekantidega.*

Palusime kaht Torontos asuvat kujundajat väljendada oma arvamusi ESTO 84 kahe albumi (vt. lk. 25) kohta.

Uno Ramat:

Paistab, et Rootsis tehtud album on kiiruga kokku pandud. Fotod on kehvad, kompositsioonilt ka, tehniliselt amatöörlikud: olen näinud ajaleheski paremaid. Torontos koostatud raamatu omad on tehniliselt paremad, aga nähtavasti polnud siingi palju valikut — ma mõtlen elukutseliste fotograafide tehtud eriti dokumenteerivat laadi fotode osas.

Ka trükitehniliselt on Stockholmi oma viiets, eriti must-valged leheküljed — ja see on suurem osa raamatust. Mõned viimasel ajal Tallinnas trükitud raamatud on tehniliselt märksa paremad. Toronto oma on samuti siinsetes oludes allpool keskmist must-valges osas; värviliste reprodage võib rahule jääda.

Kujundus? Rootsi raamatus seda nagu polekski — umbes nagu mingis keskkooli aastaraamatus. Ametlik album on väga maitsekalt kujundatud, kuid see on ka kuidagi «ametlik» teises mõttes: liig korralik, kuiv ja kaine. Ei näe seda «särsu», mida ESTO ajal tundsime. Layoutid on igavad, mitte dünaamilis-dramaatilised. Album *ESTO 72* oli selles mõttes palju parem.

Minu üldmulje on see, et mõlemal pool taheti mingit moodsat menukit kiiresti välja anda ja raha teha. Selle energia ja rahaga oleks saanud kahe keskpärase asemel ühe korraliku albumi välja tuua.

Kuna meil on sõpru üle maailma, peaks album olema rahvusvahelisel tasemel. Selle tegemine tuleks anda kõige paremale kujundajale (*Küü-ii* näitab, et meil neid on), eelistatavalt nooremast generatsioonist, et raamatus oleks värskust ja dünaamikat.

Peeter Sepp:

Minu üldmulje on, et Rootsis tehtud album on «elavam», olgugi et tal on palju vähem fotosid, formaalset organisatsiooni-struktuuri. Toronto oma on formaalsem, temas on rohkem fotosid — muide, mõlemas raamatus leidub sekka hiiglama häid — aga ka need on formaalsemad. Üldiselt: mõlema raamatu

must-valgete fotode trükk on väga halb. Tean, et Kanada trükkalitega peab olema valvel: neile ei meeldi kontrastid...

Mõlemas albumis leidub fotosid, mis on

fookusest väljas; paar neist oleks võinud küll välja jätta. Aga dokumentatsiooni seisukohast võib ehk vabandada.

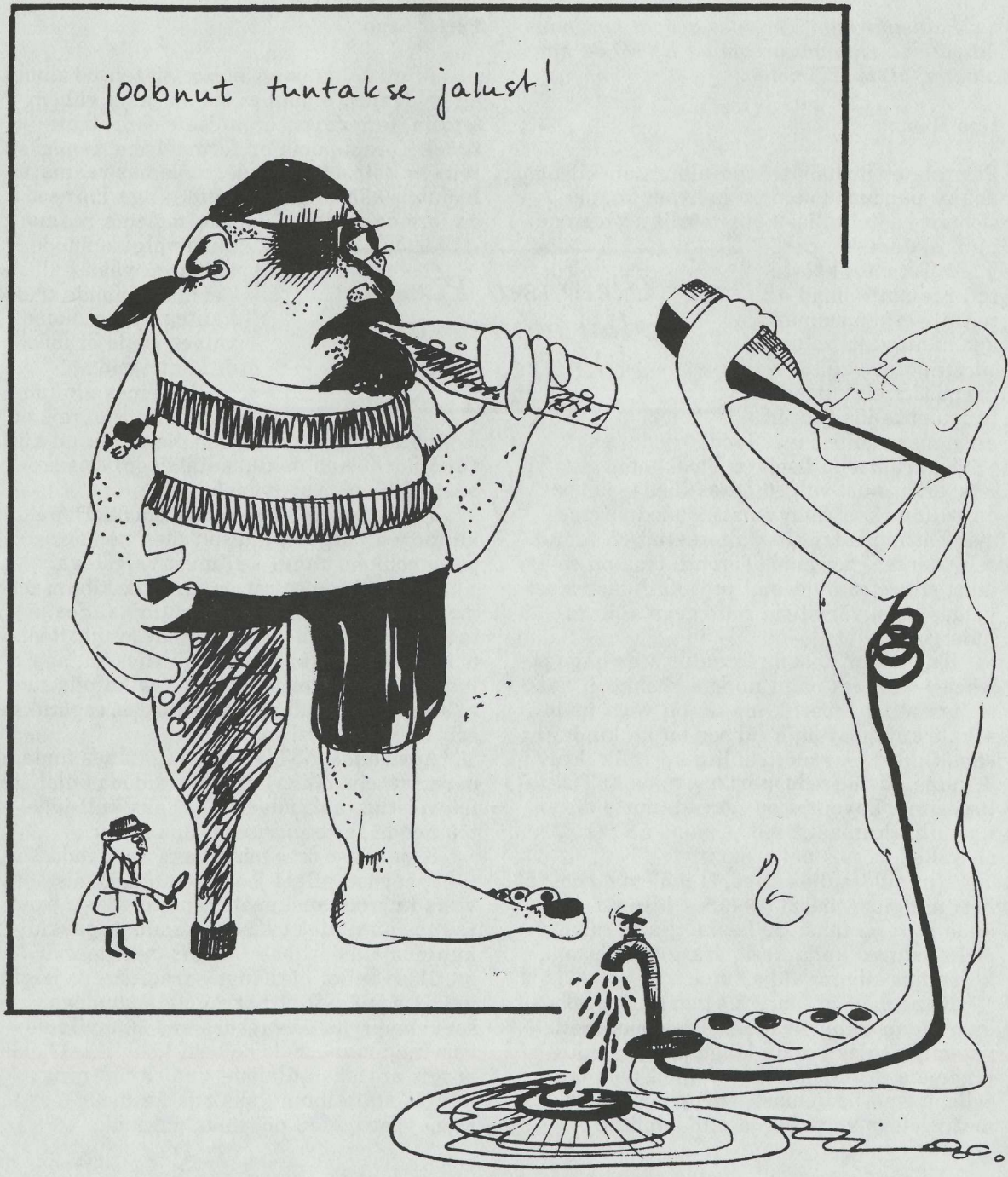
Värvifotosid on mõlemas väga häid (on küll ka mõned nõrgad); üldiselt olen nendega palju rohkem rahul kui must-valgetega.

Kujunduse poolest on ametlik album formaalne, klassiline, teatud rütmiga. See jätab tõsisema, aga ka «kuivema» mulje. Rootsi oma on huvitaval viisil primitiivsem, aga lustakam. Seal on üllatusi — väike pilt suure sees, üks pilt all vasakus nurgas, segatakse erinevaid suurusi jne.

Austraalia-ESTO-l võiks igatahes midagi paremat teha. Miks mitte korraldada külaliste fotovõistluse auhindadega? Oleks küll jube töö nende sorteerimisega, aga siiski.

Kujunduse osas ma tahaks näha moodsat, tänapäevast, julget joont — midagi, mis viiks kujundamiskunsti sammu edasi. Austraalias on näiteks *Küü-ii* pundis tugevaid kujundajaid eestlaste hulgas (seal mandril on üldse sellel alal tugev traditsioon, jälgin nende asju). Nii et päris oma jõududega saaksime teha ühe teedrajava «kohvilauavärviraamatu», mida kõlbaks kohvilaual hoida ja mis ärataks külaliste uudishimu ning huvi — alul albumi, siis aga ka meie «eesti asja» vastu. Meil on, mida pakkuda.

joobnut tuntakse jalust!

Mie rahvalaulude suurest varaidast on Juhan Kurrik valinud kaunimad näited ja avaldanud need kaksikkeelse väljaandena — vasemal leheküljel eestikeelne tekst ja paremal ingliskeelne tõlge. Kogu algab sissejuhatusega laulude algupärast, värsimöödust, vormilist isearasusist ja skandeerimisest.

Laulud on korraldatud tsükklitesse, nagu loomislaulud, muistsete mälestuste laulud jne., kogusummas 20 laulu. Iga tsükli kohta on antud lühike iseloomustus. Laulude valik on eeskujulik. Kogus oleks ma soovinud näha ka laule «Suur ärg» ja «Hani kadunud».

Üle kolmandiku lauludest (26) pärineb Virumaalt, nende hulgas ka laene Soomest. Järgneb Setumaa ja selle naaberkihelkond Vastseliina (9), edasi Kolga-Jaani (6 laulu), teistest vähem.

Laulude kohta on antud asjatundlikud lühiseletused; samuti on viidatud kasutatud kirjandusele raamatu lõpus. Autor on üldiselt hästi kursis erialalise kirjandusega. Võib tekkida küsimus, kas sellises antoloogias maksab seletuste puhul tsiteerida sõnasikke. Hea on seletus laulu «Nägin Saaremaa põlema» kohta, mis — nagu Lennart Meri on näidanud — on võimalikult inspireeritud Saaremaale kukkunud meteorist tekkinud tulekahjust.

«Venna sõjaloo» ühenduses on viidatud Parry-Lordile, mil selle lauluga on vähe tegemist, mitte aga rohkeile eriuurimusile Looertsalt, Oinaselt, Laurence Kitchingult jt. Nagu on selgitatud, on «Venna sõjalugu» tulnud meile ukrainlastelt ja valgevenelastelt. Laulule iseloomulikkudel värssidel «Ära mine sõja ette, sõja taha, Mine sõja keske'elle» jne. on sõnasõnaline vaste nende rahvaste vanades lauludes.

«Osmi haigus» pole mitte laul pikaldasest

suremisest õnnetuse tõttu, vaid see on üks meie väheseid shamanistlikke laule. Nagu Matti Kuusi on näidanud, on shamaan Osmi haige seepärast, et tema hing on irdunud kehast ja asub kala kõhus. Mõnes teisendis palub ta oma poega, et see läheks ja püüaks merest kala. Siis saaks shamaani hing ühineda jälle oma kehaga ja ta saaks terveks. «Osmi haigus» on ligidalt sugulane

soome Antero Vipuse laule.

Meie rahvalaulude keel, eriti Setu rahvalaulude oma, annab tõlkijale tublisti tööd ning vaeva; meil pole mingit vahendit, mille abil murdelisi keelendeid selgitada.

Hea ja kaunis raamat eesti rahvalauludest ingliskeelse tõlke ja seletustega.

Kurrik on sellega üldiselt hästi toime tulnud. Tema tõlge on lähedane originaalile, tegemata siiski liiga inglise keelele. Kohati tundub see olevat üsna vaba. Mõnedest komistustest mainitagu *vaksa* (pikkusemõõt *span*) tõlkimine *vakk*-sõnaga (*bushel*, lk.335), *tsolokna* (kotspool, süstik telgedega kudumisel) tõlkimine sõnaga *yarn* = *lõng* (lk. 67) ja *sease* = *sääse* tõlkimine sõnaga *flea* = *kirp* (lk. 111). Värssides «Velje miel ravitie, Vahaleemel vastu võeti» (laulus «Kalmuneiu») tähendab *miel* mett (mitte meelt) ja *vahaleem* võib-olla mesijooki.

Juhan Kurriku «Ilomaile» on kaunis raamat — üks kaunemaid, mis meil on viimasel ajal ilmunud. On rõõmustav, et selle autoriks on meie noorema põlve literaat, kelle järjekindel rahvaluule harustus on viinud ta professionaalsele tasemele. Raamat pakub tõsist naudingut meile kõigile. Oma ingliskeelse tõlke ja seletuste tõttu on see oivaliseks kinkeraamatuks inglise keelt valdajaile.

Felix Oinas

(Vaata ka lk. 25, *Ilomaile*.)

SEGADUS

JÄRSKU...

ÕNN ON KÄES

Metsaülikool Austraalias '85

Austraalia Metsaülikooli XIV kursus toimus 16.-20.I 1985 Berringas (Sydney lähedal) 33 osavõtjaga.

Loengud: *Südamehäiretest ja nende vältimisest*; «Süda» igapäevases ja luulekeeles (Malle Tohver); *Tehiskeeltest, loogikast ja lõpmatuses* (Toomas Karmo); *Inimõigustest tänapäeval* (Maret Oser); *Vana Tallinna ajaloo*st (Elli Treffner, Peeter Treffneri värvi-filmiga); *Mitu Mahtra sõda* (Erik Holm); *Eesti-Soome hõimusuhetest* (Arnold Perendi); *Balti Nõukogu tegevusest Austraalias* (Olav Pihlak, Jaak Peedo); *Lydia Koidula* (Winifred Oser); *Koolisüsteemist ja selle reformist Eestis* (Leo Karlov); *Eesti maastikumaal* (Tiit Reissar); *Tervishoid eile, täna ja homme* (Lea Holm).

Laval: Ilmar Külveti *Lamp ei tohi kustuda* (teatrihuviring, juh. Tiia Raudma); eesti kirjanduse huviring (Eili Annuk).

Metsaülikool Läänekaldal '85.

Uudse üritusena toimus just enne XX Läänerneranniku Eesti Päevi 27.-30. juulini 1985 MÜLK (ka: «Miks Üldse Kaasa Lüüa?») 44 osavõtjaga. Tegevuspaigaks oli Portlandi (OR) hotell Marriott, kus järgnevalt toimusid ka Eesti Päevad. Osavõtjad soovitasid ka tulevikus korraldada sedalaadi üritusi Läänerneranniku keskustes.

Loengud: *Keskorganisatsioonide vajadus: ERKÜ struktuur, tähtsus ja ülesanne* (Juhan Simonson); *Miks ma ameeriklasena eesti keelt õppisin? Kuidas lastele eesti keelt õpetada.* (Marilyn Vihman); *Eesti luulet inglise keeles: Jaan Kaplinski «The Same Sea in Us All»* (esimeste eksemplaride esitlemine tõlkija poolt: Sam Hamill; eestikeelsed etlejad: Heli Kivilaht ja Elmar Maripuu); *Noored eesti seltside juhatuses* (Helle Merilo, Kati Keister, Liisa Sepp, Peeter Einola); *Poliitiline olukord Eestis: kuidas kaasa aidata reformideks?*

(Rein Taagepera); *Eduard Tubina helilooming maailma-perspektiivis: kuidas Tubina plaatide levikule kaasa aidata?* (Taavo Virkhaus); «*Esto-America*»: vajadus ja probleemid (Juta Ristsoo); *Eesti noorte poliitiline aktiivsus* (Arvo Vercamer).

Huviring: *Hando Runneli luule* (juh. Heino Susi). Laval: Elmar Maripuu *Armujook* (H. Kivilaht ja E. Maripuu).

Metsaülikool '85

toimus 17.-24. aug. Kotkajärvel 50 osavõtjaga.

Loengud: *Kanada indiaanlaste ja eestlaste kultuuri- ja keeleprobleemidest* (Leena Tiismann); *Eesti luule tänapäev: «Ajapinde ajab»*; *Jaan Krossi ajaloolised romaanid* (Tiina Kirss; 2 loengut); *Filmi ajaloo*st Eestis (Margus Jukkum); *Balti Tribunal ja Vabadusristlemine* (Jüri Estam); *Küll on eesti keele käänded ja pöörded lihtsad! Sihikul sihitis* (Vello Salo; 2 loengut); *Hando Runnel* (Heino Susi); *Eesti ehetest* (Heino Jõe); *Eduard Tubina helilooming maailma-perspektiivis* (T. Virkhaus); *Eesti rahvalauludest* (Juhan Kurrik); *Eesti keele ja rahvusliku identiteetse küsimusest* (Olev Träss).

«Väike eesti filmi festival» (org. Margus Jukkum). Eesti filmi-arhiividest: Sõjakroonikat 1918; 1941-44; Laulupeod 1938; 1965; 1980 (kommentaariid: Elmo Luuk); *Jaan Oad; Pisuhänd* (komm.: M. Jukkum).

Huviringid: Rahvatants (Katrin Kütti & Ellen Valter); Pitsilised silmkoed (Hilja Jukkum); Odavate trükiste valmistamine (Peeter Sepp); Tõlkering (Valli Naelapea); Rahvausustus (H. Jõe). Eesti keele õppevahendite näitus (V. Salo). Ilmus «oma ajakiri» *Müüseas* (nr.1-4).

Järgmises numbris: Metroo '85 & 86; Kultuuripäevad '85 & '86; KLENK '85 & '86; MÜA '86; MÜ '86. (MÜLK '86 ei toimunud; lähemat järgmises numbris.)

Toimetusele saadet

Keete Ainver, *Maria*. V-E & EMP, Stockholm 1984: 36. (Lastele.) Ill. Jutta Maisaar-Klein.

Karl Aun, *The Political Refugees. A History of the Estonians in Canada*. McClelland & Stewart (25 Hollinger Rd.), Toronto 1985:192, ill. CA\$ 10.

Balti Foorum. Uudiste ja kommentaaride ajakiri. (Järgneva eestik. väljaanne.) I ak., nr. 1/1984:140.

Baltic Forum. Vol. 2, No. 1/1985:188, vrd. AK 44:25.

Eesti Nõukogude Entsüklopeedia (ENE) 2. tr., 1. köide. Valgus, Tallinn 1985:704. Tr. 220.000, rbl. 7.-

Eesti teadlased väljaspool kodumaad. Estonian Scholars and Scientists Abroad. Biographical Directory. E. Teadusl. Instituudi Toimetised. Toim. Teodor Künnapas. Stockholm 1984:150 (578 elulugu). Br. US\$ 20.-

Eestlased Kanadas II. Ajalooline koguteos. Kanada Eestlaste Ajaloo Komisjon. Toim. Valdu Lillakas. Toronto 1985:499, ill. kt. CA\$ 30.-

ESTO '84. ESTO '84 väljaanne. Toim. & kujundus: Livia Holmberg. Toronto 1985:168, kt. CA\$ 37.-

ESTO-84 Toronto. Toim. Elmar Pettai & Vello Pekomäe. V-E & EMP, Stockholm 1985:96, kt. CA\$ 30.-

Estonia. Eesti kirjanduse ajakiri. Peatoim. Cornelius Hasselblatt & Tapio Mäkeläinen. Nr. 1, 2, 3/1985 (1. ak); nr. 1/1986:39. Tell.: C. Hasselblatt, Rutschbahn 15, D-2000 Hamburg 13 (neli nr. aastas DM 25.-)

Estonia-Selection 15. March 1986. (Valikbibliograafia, 120 kirjet.) Northern Publications, 37 Grove-land Cr., Don Mills M3A 3C4, Canada (tasuta).

Estonica-Baltica. A Selection of Source Material 1972-1986. Northern Publ., May 1986:30, USD 3.-

Guide to Tallinn 1935 + 1985. Boreas (63, Ninian Rd.), Cardiff (CF2 5E2, Great Britain) 1985:96. Kt. US\$ 15.-

Ilomaille. Anthology of Estonian folk songs with translations and commentary. By Juhan Kurrik. Studia Estonica Fennica Baltica, Vol. III. Maarjamaa, Toronto 1985:366, kt. CA\$ 35.-

Bernard Kangro, *Tuiskliiv. Talvereis*. 16. kogu luuletusi. EKKo, Lund 1985:96, br. kr. 49.-

B. Kangro, Karl Ristikivi, *Kirjad romaanist*. 31 kirja a. 1966-1977. EKKo, Lund 1985:79, br. kr. 63.-

Viivi Luik, *Seitsmes rahukevad*. Romaan. ER, Tallinn 1985:192. Tr. 36.000, br. 90 kop.

Uku Masing, *Kirsipuu varjus*. Luuletusi 1948-1949. Maarjamaa, Toronto 1985:75. Br. US\$ 10.-

Hugo Masing, *Neemed Vihmade lahte*. (Faksiimile = Tartu 1935.) Maarjamaa, Toronto 1985:72, US\$ 10.-

Johannes Mihkelson, *Vastu tuult*. V-E & EMP, Stockholm 1985:382, ill. Kt. kr. 165.-

Felix J. Oinas, *Studies in Finnic Folklore*. Homage to the Kalevala. SKS Toim. 387, Helsinki 1985:218.

F.J. Oinas, *Essays on Russian Folklore and Mythology*. Slavic Publishers, Columbus OH, 1985:183, br. US\$ 12.95.

Periskoop. 4. ak., nr.16-18/1985-1986:144, tell. 1986 kr. 100.- (Solberga Hagvåg 9nb, S-12544 Älvsjö)

Aleksis Rannit, *Valimik luuletisi 1932-1982*. V. Kõressaare ja A. Orase järelsonadega. E. Teaduslik Ühing Am. Ühendriikides, New York 1985:189, br.

Einar Sanden, *The Painter from Naissaar*. (Erik Schmidt'i biograafia.) Boreas Book 35, Cardiff 1985: 64, ill. Kt. US\$ 30.-

XVII Lääneranniku Eesti Päevad Portlandis 1985. (Album.) E. Organisatsioonide Liit Läänerannikul, Portland (OR 97214, 3465 E. Burnside St.) 1985: 112, br. US\$ 10.-

Uudis- ja unarsõnu. Koost. Tiiu Ereht, Rein Kull ja Henno Meriste. Valgus, Tallinn 1985:151. Tr. 30.000, kt. 85 kop.

PE^A₂E 1166 86,45

end läbi sajanditest murdsid sa ja tõusid õitsvaks maaks

AS